

Семинар 1.

ЖУСУП АБДРАХМАНОВ — УЛУТТУН ӨНУГУУСУ ҮЧҮН ЖАҢЫ ПАССИОНАРДЫК ИДЕЯЛАРДЫН ЖАРЧЫСЫ

1. Кыскача биографиялык маалымат

Туулган жылы: 1901-жыл, азыркы Ысык-Көл облусу, Түп району, Кетмен-Төбө кыштагы

Каза болгон жылы: 1938-жыл, сталиндик репрессиянын курмандыгы

Билими: Верный (азыркы Алматы) шаарындагы мугалимдер семинариясында билим алган

Кесиби жана кызматы: Кыргызстандын биринчи Өкмөт башчысы (Кыргыз ССР ЭКК — Совет Народных Комиссарлар Советинин төрагасы, 1927–1933-жж.)

2. Көз карашынын калыптанышы: социалдык жана интеллектуалдык факторлор

Фактор	Таасири
Бала чагы жана үй-бүлөлүк чөйрө	Эмгекчил, чөйрөдө чоңойгон. Элдин турмушун, теңсиздикти жаштайынан көргөн.
Билим берүү чөйрөсү	Верный семинариясында билим алып, орус жана дүйнөлүк идеялар менен таанышкан. Марксизм, улуттук теңдик, прогресс идеяларын өздөштүргөн.
Революция жана жарандык согуш жылдары (1917–1920)	Колониалдык эзүүнүн кесепеттерин терең түшүнүп, элдин өз алдынчалыгын жактаган.

Фактор

Таасири

Советтик идеология менен жеке гуманизмдин айкалышы Ал советтик түзүлүштүн социалдык теңдик идеясын колдогон, бирок аны улуттук өзгөчөлүккө ылайыкташтырууну көздөгөн.

Негизги жыйынтык:

Жусуп Абдрахмановдун көз карашы — улуттук мамлекетти социалдык адилеттик жана билим аркылуу куруу идеясында топтолгон.

3. Жаңы идеялары жана реформалык багыттары

3.1. Улуттук мамлекеттик түзүлүш идеясы

- Кыргыз элинин улуттук автономиясын түзүү жана аны **реалдуу башкаруу укугуна ээ кылуу** – анын негизги саясий максаты болгон. Изилдөө көрсөткөндөй, Кыргыз Улуттук автономиялык областтын негизи түптөлүп Мамлекеттик түзүлүштү чыңдоого, бекемдөөгө түздөн ттуз катышкан Ж Абдрахманов Кыргыз мамлекеттүүлүгүнүн түзүлүшүнүн башатында турган.
- Ал **1920–1926-жылдардагы Орто Азиянын улуттук-территориялык бөлүнүшүндө** кыргыздардын өзүнчө мамлекет болушу үчүн чоң саясий-дипломатиялык аракеттерди жасаган. Ал **Орто Азиянын улуттук-территориялык бөлүнүшүн караган комиссияда кыргыздардын талабын, кызыкчылыгын коргогон жалгыз мүчө болгон.**
- Натыйжада, **Кара-Кыргыз автоном облусу (1924)** жана кийин **Кыргыз автономдук республикасы (1926)**, андан соң **Кыргыз ССР (1936)** түзүлгөн.

3.2. Экономикалык көз караш

- Ал жергиликтүү ресурстарды элдин өзүнүн жыргалчылыгы үчүн пайдалануу идеясын көтөргөн.
- Кыргызстанда **өнөр жай, дыйканчылык, ирригация жана транспорттук инфраструктураны өнүктүрүү** боюнча стратегия иштеп чыккан.
- Москвага каршы чыгып, борбордук планга **регионалдык өз алдынчалык элементтерин киргизүүгө** аракет кылган.

3.3. Социалдык жана билим берүү саясаты

- Ал улуттук интеллигенцияны жана кадрларды даярдоону эң маанилүү маселе катары көргөн.
- Кыргызстанда жогорку билим берүү системасын негиздөө, кыргыз тилин өнүктүрүү, маданий мурастарды сактоо боюнча программаларды баштаган.
- "Элдин көзүн ачмайынча – мамлекет бекем болбойт" деген ураан анын ишмердүүлүгүнүн өзөгү болгон.

3.4. Ачарчылык менен күрөш (1931–1933)

- Казакстандан жана коңшу аймактардан качып келген ачарчылык курмандыктарына гуманитардык жардам көрсөтүүнү уюштурган.
- Москвадан азык-түлүк жана дары-дармек бөлүп берүү чечимин алып чыккан.
- Бул үчүн анын саясий каршылаштары "борборго каршы чыкты" деп айыпташкан.

4. Идеялык өзгөчөлүгү жана тарыхый мааниси

Өзгөчөлүк	Түшүндүрмө
Прагматикалык патриотизм	Улуттук кызыкчылыкты идеологиялык догмадан жогору койгон.
Реформатордук көз караш	Улуттун өнүгүшү үчүн билим, илим жана технологияны негизги күч катары көргөн.
Эл аралык аң-сезим	Орто Азия мамлекеттеринин интеграциясы жана кызматташтыгын жактаган.
Моралдык лидерлик	Элдин ишенимине ээ болуп, жеке кызыкчылыктан мамлекет кызыкчылыгын жогору койгон.

5. Талкуу үчүн суроолор (магистранттар үчүн)

1. Жусуп Абдрахмановдун көз карашы канчалык деңгээлде марксисттик идеологияга шайкеш келген?
2. Анын реформалары ошол мезгилдеги Москва борборуна кандай саясий тобокелдиктерди жараткан?

3. Эгерде Абдрахманов репрессияланбаса, Кыргызстан кандай жол менен өнүкмөк?
4. Анын "улуттук социализм" сыяктуу көз карашы азыркы Кыргызстан үчүн эмнени үйрөтөт?
5. Кайсы учурда анын жеке гуманизми мамлекеттик саясат менен кагылышкан?

6. Жыйынтык

Жусуп Абдрахманов — Кыргызстан тарыхындагы **жаңы муундун интеллектуалдык лидери, улуттук мамлекеттин пайдубалын түзгөн саясатчы, реформатордук ойдун символу.**

Анын көз карашы — **улуттук суверенитет, билим жана адилеттикке негизделген өнүгүү модели** болуп саналат.

7. Практикалык тапшырма (кейс)

Тапшырма:

Магистранттар төмөнкү үч сценарий боюнча мини-эссе жазышсын:

1. Эгер Жусуп Абдрахманов 1940–1950-жылдарда жашап, өлкөнү башкарса, ал кандай өнүгүү стратегиясын ишке ашырат эле?
2. Анын “улуттук автономия” идеясы бүгүнкү децентрализация саясатында кандайча колдонулушу мүмкүн?
3. Абдрахмановдун “эл үчүн мамлекет” концепциясы бүгүнкү мамлекеттик башкаруу реформасына кантип интеграцияланат?